

ona byla něco jiného a ony také něco jiného. Něco takového má asi také Homér v *Odyseii*,⁷⁴ kde praví o Odysseovi:

*potom se udeřil v prsa a takto domluvil srdci:
jenom to, srdce, snes; vždyť sneslo jsi horší už věci.*

- e Domníváš se, že měl při skládání těchto veršů na mysli, jako by duše byla harmonie a dávala se vésti od tělesných stavů? Ne snad spíše, že je sama vede a nad nimi vládne a že je sama cosi mnohem božštějšího, než aby byla srovnávána s harmonií?

Při Diovi, Sókratě, mně se tak zdá.

Tedy to není, můj milý, nijak v pořádku, abychom říkali, že duše je nějaká harmonie; vždyť bychom se neshodovali, jak se podobá, ani s Homérem, božským básníkem, ani sami se sebou.

- 95 Je tomu tak.

Nuže dobře, řekl Sókratés; s Thébankou Harmonií nám to dopadlo, jak se podobá, hezky smířlivě; ale jak to bude s Kadmem,⁷⁵ Kebéte? Jak si toho usmíříme a jakou řečí?

- Zdá se mi, řekl Kebés, že ty to vynalezneš; aspoň tenhle důkaz proti harmonii jsi pronesl proti mému nadání tak zvláštním způsobem! Když byla tvá myšlenka za řeči Simmiovy v úzkých, velice jsem se divil, bude-li si kdo moci něco počítí s jeho výkladem; tu se mi zdálo velmi divným, že nevydržel hned prvního útoku tvé řeči. Proto bych se nedivil, kdyby se totéž stalo i řeči Kadmově.

- Můj milý, řekl Sókratés, jen ne tak veliká slova, aby snad nám něco neušklo a neobrátilo na útěk úvahu, která má přijíti. Než o to se postará bůh, my pak jako u Homéra jdouce blízko proti sobě zkoušejme, zdali snad je v tvé řeči něco podstatného. Jest pak jádro toho, co hledáš, tohle: žádáš, aby bylo dokázáno, že naše duše je nezničitelná a nesmrtelná, sice že bude nerozumná a pošetilá ta nebojácnost muže filosofa, který máje zemřítí se nebojí a soudí, že se bude mít na onom světě mnohem lépe, než kdyby zemřel prožil život jiným způsobem. Ale

ukazovati, že duše je něco silného a podobného bohu a že byla ještě dříve, nežli jsme se my stali lidmi – to všechno, jak pravíš, může bez překážky znamenat neesmrtelnost, ale že duše je něco věkovitého a že dříve kdesi byla nevýslovně dlouhý čas a že znala i dělala velmi mnoho věcí; avšak jistě že přes to všechno nebyla nic nesmrtelného, nýbrž právě to, že přišla do lidského těla, bylo jí počátkem zkázy, jakoby nemoc; a v útrapách prý žije tento život a končí jej v takzvané smrti že hyne. A nic na tom podle tvé řeči nezáleží, zdali vchází do těla jednou či mnohokrát, aspoň pokud jde o strach jednoho každého z nás; neboť ten strach je oprávněný, není-li člověk nerozumný, pokud nevíme ani nemůžeme odůvodnit, že duše je něco nesmrtelného. Takové asi jsou, myslím, věci, Kebéte, co říkáš; a úmyslně to znova opakuj, aby nám nic neuniklo a abys mohl, chceš-li, něco přidati nebo ubrati.

A Kebés pravil: Ne, nic nepotřebuji v tu chvíli ani ubrat ani přidat; jest to opravdu tohle, co říkám.

A tu Sókratés udělal dlouhou přestávku a něco sám u sebe promyslel; potom pravil: To není maličkost, Kebéte, co hledáš; neboť je třeba úplně probrati příčinu vznikání a zániku. Já ti tedy vyložím, budeš-li chtít, své zkušenosti o těch věcech; potom, bude-li se ti jevit něco z toho, co řeknu, užitečným, užiješ toho k přesvědčení ve věcech, o kterých mluvíš.

Ale ovšemže chci, řekl Kebés.

Poslouchej tedy, já ti to povím. Já, Kebéte, když jsem byl mlád, neobyčejně jsem zatoužil po tom vědění, které nazývají vědou⁷⁶ o přírodě; zdálo se mi totiž něčím znamenitým znáti příčiny každé věci, čím každá věc vzniká a čím zaniká a čím jest. A mnohokrát jsem přemítal sem a tam, uvažuje nejprve o takovýchto věcech: když se teplo a studeno dostane do jakéhosi kvašení, zdalipak se tehdy, jak někteří tvrdili,⁷⁷ vskutku z toho líhnou živočichové? A zdalipak to, čím myslíme, je krev, či vzduch, či oheň?⁷⁸ Nebo žádá z těchto látek, nýbrž je

to tak, že mozek⁷⁹ poskytuje sluchové, zrakové i čichové počítky a z těch vzniká paměť a mínění, a z paměti a mínění, když se ustálí, že takto vzniká vědění? A zase naopak jsem zkoumal zániky těchto věcí a různé stavy věcí nebeských i pozemských, konečně však jsem se sám sobě uzdál tak neschopným k tomuto zkoumání jako nic jiného na světě. A povím ti něco, co o tom dostatečně svědčí: dříve jsem měl totiž o některých věcech určité vědomosti, jak se zdálo mně i ostatním, tehdy však jsem tímto zkoumáním pro ně tak silně oslepl, že jsem ztratil z vědomí i to, o čem jsem se předtím domníval, že to vím; to se týkalo mimo mnoho jiných věcí i otázky, čím člověk roste. O tom jsem se totiž předtím domníval, že to je každému jasné, totiž že roste pitím a jídlem; když totiž z pokrmů přibude k masu maso a ke kostem kosti a když takto obdobně i k ostatním částem přibude to, co je každé z nich příbuzné, tehdy že se původně malé množství hmoty později rozmnoží, a tak že se malý člověk stává velkým. Takto jsem se tehdy domníval; nezdá se ti, že dobře?

Ó ano, řekl Kebés.

Nuže podívej se ještě na tohle. Domníval jsem se, že stačí pro mé mínění, kdykoli znamenám, že veliký člověk přistoupiv k malému je větší samou hlavou,⁸⁰ a tak i kůň v poměru ke koni; a ještě zřejmější příklady než tohle: deset se mi zdálo více než osm proto, že to je osm a ještě dvě, a dvouloketní míra že je větší než jeden loket, protože jej svou polovicí přečnává.

Nuže, řekl Kebés, a co se ti zdá nyní o těch věcech?

To, že jsem, ví bůh, daleko od domněnky, jako bych znal příčinu některé z těchto věcí; vždyť si ani nevěřím, že když někdo k jednotce přidá jednotku, že se buďto ta jednotka, ke které bylo přidáno, nebo ta, která byla přidána, stala dvojkou, nebo že ta, která byla přidána, a ta, ke které byla přidána, se staly dvojkou přidáním jedné ke druhé; je mi totiž divné, že když jedna i druhá jednotka byly od sebe zvlášť, byla každá z nich jednotkou a nebyly tehdy dvě, ale když se k sobě vespo-

lek přiblížily, tu se jim tohle stalo příčinou, aby se z nich stala dvojka, totiž to sejití, že byly položeny blízko vedle sebe. Ani když někdo rozdělí něco, co je jedno, nemohu již míti přesvědčení, že zase to je příčinou, to rozdělení, že vznikla dvojice; neboť tu se vyskytuje opačná příčina vzniku dvojice než tehdy. Tehdy totiž byla v tom, že se jedno s druhým vespolek sbližovalo a skládalo, nyní že se jedno od druhého oddaluje a odlučuje. Ani si už nemohu zjednatí přesvědčení, že vím, čím vzniká jedno, a jedním slovem ani o ničem jiném, čím vzniká nebo zaniká nebo jest při tomto způsobu postupu, nýbrž sám nazdařbůh míchám jakýsi jiný způsob, a tento nijak nepripouštím.

Ale jednou jsem slyšel kohosi čísti z knihy, jak pravil, Anaxagorovy,⁸¹ že prý rozum jest to, co působí řád a co je všeho příčinou; tu jsem měl radost z této příčiny a zdálo se mi, že to je jaksi v pořádku, že rozum jest příčinou všech věcí, a pomyslně jsem si, že je-li tomu tak, že tedy rozum, působící řád, všechno pořádá a každou jednotlivou věc klade tam, kde by byla v nejlepším stavu; jestliže by tedy někdo chtěl nalézt u každé věci příčinu, jak vzniká nebo zaniká nebo jest, že musí u ní nalézt to, jaké je pro ni nejlepší buď bytí nebo kterýkoli jiný stav nebo činnost; z tohoto tedy důvodu že nenáleží člověku nic jiného zkoumat, jak o té samé věci, tak o ostatních⁸² nežli stav nejlepší a nejdokonalejší. Ten člověk pak že zároveň nutně zná i horší stav, neboť vědění o tom obojím je totéž. Toto pak uvažuje, ke své radosti jsem myslnil, že jsem našel učitele příčiny toho, co jest, odpovídajícího mému přání, Anaxagoru, a ten že mi nejprve poví, zdali je země plochá, či kulatá,⁸³ a až mi to poví, že mi k tomu vyloží i příčinu a nutnost, a to tak, že řekne, co je lepší, a že bylo lépe, aby byla taková; a jestliže řekne, že jest země uprostřed,⁸⁴ že k tomu vyloží, že bylo lépe, aby byla ve středu; a jestliže mi toto objeví, byl jsem připraven, že už nikdy nezatoužím po jiném druhu příčiny. Ovšem také o Slunci jsem byl připraven zrovna tak se dovědět, i o Mě-

98 síci a o ostatních hvězdách, o jejich poměrné rychlosti a obra-
tech a ostatních stavech, jak asi jest pro každou lépe vykonáva-
ti ty činnosti a snášeti stavy, které snáší. Neboť nikdy bych si
byl o něm nemyslel, že by při svém tvrzení, že jsou ty věci
spořádány od rozumu, uvedl pro ně nějakou jinou příčinu,
nežli že je nejlepší, aby byly tak, jak právě jsou. Myslel jsem
tedy, že dáváje každé jednotlivé z nich i všem společně nále-
žitou příčinu, vyloží to, co je pro každou zvlášť nejlepší a co
b je společné dobré pro všechny. A nebyl bych dal ani za ne-
vímco ty naděje, nýbrž chopil jsem se velmi horlivě těch
knih a četl jsem je, co nejrychleji jsem mohl, abych co
nejdříve znal to nejlepší i horší.

Tu však jsem se, příteli, rázem rozloučil s tou neobyčejnou
nadějí, když pokračuje v čtení vidím, že ten muž k ničemu neu-
žívá rozumu, ani mu nepřičítá žádné příčiny směřující k pořá-
dání věcí, nýbrž že za příčiny uvádí vzduchy a aithéry a vody
c a mnoho jiných divných věcí. A zdálo se mi, že se to má s ním
zcela podobně, jako kdyby někdo napřed říkal, že cokoli
Sókratés koná, koná všechno z rozumu, a potom, když by se
pokusil jmenovati příčiny jednotlivých mých úkonů, by řekl,
nejprve že já zde nyní sedím z té příčiny, že se mé tělo skládá
z kostí a svalů a kosti že jsou pevné a jsou od sebe odděleny
d mezerami, kdežto svaly se mohou napínati a povolovati, objí-
majíce kosti s masem i kůží, která to drží pohromadě; když se
tedy kosti ve svých spojeních pohybují sem a tam, svaly svým
povolováním a napínáním patrně způsobují, že já jsem schopen
ohýbati nyní své údy, a pro tuto příčinu tady skrčen sedím.
A pro to, že s vámi rozmlouvám, by pak zase jmenoval jiné ta-
kové příčiny, zvuky a vzduch i sluch a nesčíslně mnoho jiných
e takových věcí, ale zapomněl by jmenovati ty opravdové příči-
ny, že když Athéňané uznali za dobré mě odsouditi, z té příčiny
také zase já uznávám za dobré zde seděti a za spravedlivé
zůstat a podstoupit trest, který poručí; neboť, u psa,⁸⁵ tyhle
99 svaly a ty kosti by byly, myslím, už dávno buď v Megaře nebo

v Boiótii, kam by byly zaneseny míněním o tom, co je nejlepší,
kdybch si nebyl myslil, že spravedlivější a krásnější než utí-
kání a prchání je učinit obci zadost a podstoupiti trest, který-
koli ona stanoví. Ale nazývati takovéto věci příčinami je
příliš nevhodné; jestliže by však někdo říkal, že kdybch
neměl takové věci jako kosti a svaly a co všecko jiného
mám, nebyl bych s to, abych dělal, co se mi uzdá, mluvil by
pravdu; avšak říkat, že ty věci jsou příčinou, že dělám to, co
dělám, a že to znamená jednati podle rozumu, a ne volba
toho, co je nejlepší, v takové řeči by bylo mnoho a veliké
lehkomyšlnosti. Jak je možno nerozeznati, že něco jiného je
to, co je vskutku příčinou, a něco jiného je to, bez čeho by pří-
čina nikdy nebyla příčinou! A tu, jak vidím, lidé právě to jako-
by ve tmě nahmatávají a mluví o tom jako o příčině, užívajíce
tu názvu nenáležitěho. Proto tedy také jeden obklopuje zemi
vírem a dělá, že je země udržována na svém místě nebem,⁸⁶
druhý jako širokým neckám jí podkládá za podstavec vzduch.⁸⁷
Ale tu moc, která působí, že ty věci jsou nyní v takové poloze,
jaká je pro ně nejlepší, tu ani nehledají, ani netuší, že má jakou-
si daimonskou sílu, nýbrž si myslí, že by dovedli jednou naléztí
nového Atlanta,⁸⁸ silnějšího, než jest ten náš, nesmrtelnějšího
a lépe všechno udržujícího, a nic netuší, že to je v pravém
smyslu slova dobro a potřebno, co svazuje⁸⁹ a drží pohroma-
dě. Kdybch se mohl poučit o takovéto příčině, jak to s ní
asi je, s největší radostí bych vstoupil ke komukoli do učení;
když však jsem byl zde o ni připraven a nebyl jsem schopen
ani sám ji naléztí, ani se o ní poučiti od jiného, užil jsem
druhého způsobu plavby k hledání příčiny.⁹⁰ Přeješ si, Kebé-
te, abych ti o něm učinil výklad, s jakou námahou jsem jej
provedl?

Ano, neobyčejně si to přeji.

Nuže tedy, pokračoval Sókratés, když už jsem měl dost toho
zkoumání věcí, potom se mi zdálo, že si musím dát pozor, aby
se mi nestalo totéž, co se stává těm, kdo se dívají na zatmění

e slunce a konají pozorování: někteří si totiž kazí oči, jestliže nepozorují obraz slunce na vodě nebo na něčem takovém. Takového něco jsem si pomyslel i já a dostal jsem strach, abych nadobro neoslepl na duši, kdybych hleděl očima na věci a snažil se jich každým smyslem dosáhnouti. Tu se mi tedy zdálo, že se musím utéci k myšlenkám a na nich pozorovati pravdu věcí. Ovšem snad mé přirovnání jistým způsobem není případné; neboť nepřipouštím tak docela, že ten, kdo pozoruje 100 jsoucna na myšlenkách, pozoruje je více na obrazech než ten, kdo je pozoruje na věcech samých. Než tedy dal jsem se tímto směrem: pokaždé si učiním základem myšlenku, o které usoudím, že je nejpevnější, a cokoli se podle mého zdání s ní shoduje, to pokládám za pravdivé, ať jde o příčinu nebo o všechny ostatní věci, cokoli pak se o ní neshoduje, za nepravdivé. Chci ti ještě zřetelněji povědět, co myslím, neboť se domnívám, že tomu nyní nerozumíš.

Bůh ví, řekl Kebés, ne příliš.

b Nuže myslím to takto – není to nic nového, nýbrž jen to, co jsem stále mluvil i jindy a také v přítomné rozmluvě bez přestání mluvím. Hodlám se tedy pokusit ti ukázat ten druh příčiny, který jsem si pracně sestrojil, a vracím se k oněm mnoho přetřásaným myšlenkám a od nich začínám, předpokládaje totiž, že jest jakési krásno samo o sobě a tak i dobro, velikost a všechno ostatní; jestliže mi ty věci připouštíš a uznáváš, že jsou, doufám, že ti z toho naleznu příčinu a dokážu, že je duše nesmrtelná.

c Ale ano, řekl Kebés, věz, že ti to připouštím, a hled' co nejrychleji provéstí svůj důkaz.

Pozoruj tedy důsledky oněch věcí, zdali budeš mít o nich stejné mínění se mnou. Zdá se mi totiž, že jestliže jest něco jiného krásného mimo samo krásno, není krásné pro nic jiného než proto, že má účast v onom krásnu; a tak soudím o všech věcech. Připouštíš takovouto příčinu?

Připouštím.

Proto tedy již nechápu, řekl Sókratés, ostatních příčin, těch učených, ani jim nemohu rozumět; ale jestliže mi někdo říká, proč je něco krásné, totiž že má buď skvoucí barvu nebo krásný tvar nebo některou jinou z takových vlastností, tu nechávám to ostatní být – neboť při všem ostatním jsem jen uváděn ve zmatek –, avšak držím se prostě a neučeně a snad i bláhově toho, že nic jiného to nečiní krásným nežli buď přítomnost nebo účast onoho krásna, nebo ať už to krásno sem přistoupilo kudykoli a jakkoli;⁹¹ o této věci se totiž ještě nemohu určitě vyslovit, ale o tom ano, že všechny krásné věci jsou krásné krásnem. Neboť toto se mi zdá nejbezpečnější odpovědí i mně samému i jinému; když bych se držel této myšlenky, 101 e myslím, že bych nikdy nepadl, a naopak pokládám za bezpečné odpovědět i sám sobě i komukoli jinému, že krásné věci jsou krásné krásnem. Či nezdá se tak i tobě?

Ano, zdá se.

A tedy velikostí že jsou veliké věci veliké a větší větší a malostí menší věci menší?

Ano.

Tedy ani ty bys nepřisvědčil, kdyby někdo o někom řekl, že je proti druhému větší hlavou,⁹² a ten menší že je právě tímtež menší. Proti tomu bys důrazně prohlašoval, že ty nesoudíš nic jiného, nežli že všechno, cokoli je proti druhému větší, není větší ničím jiným než velikostí, a pro to, pro velikost, že je větší, a co je menší, že ničím jiným není menší než malostí, a pro to, pro malost, že je menší. Obával by ses, myslím, aby proti tobě nevystoupila nějaká námitka, kdybys řekl, že je někdo větší a menší hlavou; mohlo by se ti namítnout, předně, že podle tebe to větší je větší a to menší je menší touž věcí, potom, že ten větší je větší hlavou, malou věcí, a to že je tedy 101 b div, být veliký něčím malým; či by ses toho nebál?

A Kebés zasmáv se řekl: Arciže.

Jistě tedy, pravil Sókratés, by ses bál říci, že deset je dvěma více než osm a působením této příčiny nad ono číslo vyniká,

a ne že to je množstvím a skrze množství; a dvouloketní míra že jest polovicí větší než loket, a ne velikostí – to je jistě asi tatáž obava.

Ovšemže.

A jistě by ses měl na pozoru, abys neřekl, že když se k jedné
 c přidá jedna, že příčina vzniku dvou je to přidání, nebo když se
 jedna rozpůlí, to rozpůlení? A hlasitě bys volal, že nevíš, že by
 každá jednotlivá věc vznikala nějak jinak než tím, že nabude
 účasti ve vlastní jsoucnosti každého jednotlivého jsoucna,
 v kterém právě má účast, a tak i v těchto případech že nemůžeš
 uvést žádnou jinou příčinu vzniku dvou nežli nabytí účasti
 v dvojce; té že se musí státi účastny ty věci, které mají být
 dvě, a jednotky to, cokoli má být jedno; ale tohle rozpůlování
 a přidávání a ostatní takovéto chytrosti bys nechal být a po-
 nechal bys takové odpovědi těm, kteří jsou tebe moudřejší. Ty
 d sám obávaje se, jak se říká, svého vlastního stínu a své nezku-
 šenosti, držel by ses té bezpečné opory, která je v onom
 předpokladu, a odpověděl bys takto. Kdyby pak někdo sahal na
 sám předpoklad, nechal bys ho být a neodpověděl bys, dokud
 bys neprozkoumal, zdali ti důsledky z něho vzešlé vespolek
 souhlasí či nesouhlasí; a kdybys měl podati výklad o něm
 samém, podával bys jej zrovna tím způsobem, že bys položil za
 základ zase jiný předpoklad, který by se ti z vyšších předpokla-
 dů jevil nejlepším, až bys přišel k něčemu vyhovujícímu. Při-
 tom by ses však nepletl jako milovníci sporných řečí, tak abys
 e rozmlouval o počátku⁹³ i o těch věcech, které z něho pocházejí,
 jestliže bys chtěl vskutku nalézt některé ze jsoucen. Neboť
 o tom u nich snad není ani řeči a nevěnují tomu žádnou péči;
 pro svou moudrost jsou totiž schopni všechno dohromady
 míchat a při tom přece dovedou být sami sebou spokojeni; ty
 však, ač jsi-li z milovníků moudrosti, myslím, že bys dělal tak,
 jak já pravím.

102 Máš zcela pravdu, řekl Simmias a zároveň i Kebés.

Ech. U Dia, Faidóne, to se rozumí; neboť podle mého zdání to po-
 věděl neobyčejně jasně i pro toho, kdo má jen trochu málo rozumu.

Faid. Ovšemže, Echekrate, a také všem přítomným se tak
 zdálo.

Ech. A jistě i nám, kteří jsme tehdy nebyli přítomni a nyní to
 posloucháme. Než jaképak řeči se mluvily potom?

Faid. Jak se já domnívám, když mu bylo tohle připuštěno
 a souhlasilo se, že každý jednotlivý z těch pojmových druhů⁹⁴
 něco jest a že ostatní věci nabývajíce v nich účasti dostávají
 právě podle nich jméno, potom se tázal: Jestliže tedy o tom
 takto soudíš, zdalipak, kdykoli řekneš, že Simmias je větší než
 Sókratés, ale menší než Faidón, tehdy neříkáš, že v Simmiiovi
 jest obojí, i velikost i malost?

Arciže.

Ale jistě uznáváš, že věta „Simmias převyšuje Sókrata“ není
 tak doslova pravda. Neboť jistě Simmias ho nepřevyšuje už od
 přirozenosti tím, že jest Simmias, nýbrž velikostí, kterou právě
 má; a také nepřevyšuje Sókrata, protože Sókratés je Sókratés,
 nýbrž protože Sókratés má malost proti jeho velikosti, pravda?

Pravda.

A také není od Faidóna převyšován tím, že Faidón je Faidón,
 nýbrž protože má Faidón velikost proti Simmiiově malosti.

Tak jest.

Takto tedy má Simmias přívlastek i že je malý i že je velký,
 protože je uprostřed mezi oběma: u jednoho poddává svou ma-
 lost jeho velikosti, aby nad něj vynikala, kdežto proti druhému
 staví svou velikost, vynikající nad jeho malost. A přitom se
 zasmál a řekl: Podobá se, že se začínám vyjadřovat dokonce až
 příliš důkladně,⁹⁵ ale vskutku tomu asi tak je, jak pravím.

Souhlasil.

Říkám to pak proto, že chci, abys nabyl téhož mínění jako
 já. Mně je totiž zřejmé, nejenom že velikost sama nikdy nechce
 být zároveň velká i malá, nýbrž i ta velikost, která je v nás, že
 nikdy k sobě nepřijímá malost a nechce býti převyšována.